

riems folkloro renginiams. Populiarioji kultūra ar profesionalusis menas gali išgyventi ir patys. Komerciniai kanalai gali atsiskaityti transliuoti folkloro laidas, tada mes kreipiamės į valstybinį radiją ar televiziją. Iš privačių struktūrų gauti pinigų folkloro koncertui ar konferencijai dešimt kartų sunkiau negu kokiam nors pop renginiui – valdžios parama tiesiog būtina. Tai nereiškia, kad mes nieko daugiau ir nedarom, kaip tik vaikštinėjame prašydami pinigų. Prie LMC esamę įkūrę dvejų metų mokyklėlę, kurioje dirbam su folkloro būrelių, grupių ir ansamblių vadovais, dalyviais, visais, kurie nori savo gyvenimą susieti su folkloru, įgyti antrą profesiją. Apskritai aš skeptiškai žiūriu į profesionalų folklorinį išsilavinimą: 2–3 žmonės per metus, jau po aukštosios mokyklos, – tai dar nieko, bet nenormalu, jei per metus būtų „pagaminama“ 20–30 ansamblių vadovų ar kitokių etnokultūros darbuotojų. Padėtis pasidarytų panaši, kaip buvo su liūdnei pagarsėjusiais kultūros darbuotojais, kurių tiek intelektualinis, tiek dvasinis lygis yra gana žemas – serijinė „gamyba“ nieko gero neduoda.

Kalbant apie ateitį – tai, aišku, dabar yra viena – „Baltica“. Atvirai sakant, mes dar rimtai negalvojame, ką darysime po festivalio. Aš turiu kelias idėjas. Visų pirma mums Latvijoje labai trūksta mažų festivalių (kuo mes atsiliekame nuo Lietuvos), kuriuose pasirodytų tik muzikantai arba tik šokėjai. Reikėtų daugiau lokaliųjų, regioninių autentiškų atlikėjų švenčių. Norėtūsi surengti kažką panašaus į „Griežnyę“. Apskritai darbo per akis. Sunki instrumentinės muzikos būklė. Daug šioje srityje dirba Maris Jansonas, bet kiek leidžia jo jėgos? Aš žinau, jis „aria“, bet vertėtų visiems susieiti, kartu kažką padaryti. Reikėtų daugiau padirbėti su kultūros darbuotojais – neseniai teko su jais susitikti, išgirdau tokių profaniškų klausimų, kad baisu pasidarė. Turiu tylią viltį surengti seminarų ciklą apie etnografinį dainavimą, nes jaučiu, kad ir čia esam apsileidę. Įmesiu akmenį į postfolkloro daržą. (Tai tradicija besiremianti muzika. Ši kryptis Latvijoje dabar labai populiari. Terminą į pasaulį paleido Ilga Reizniece. Suomijoje, pavyzdžiui, tai vadinama „New wave“ – R. L.). Postfolkloras, deja, daro įspūdį ir kaimo ansambliams. Kai tuo užsiima žmogus, gerai pažįstantis tradiciją, puikiai grojans instrumentu, turintis subtilų muzikinį skonį, kaip tai daro Ilga Reizniece arba Valdis Muktupavelas, tai yra viena, bet kai postfolklorą pradeda groti Jekabpilio jaunimas – be tvarkos, be intonacijos ir ritmo, kai instrumentai tarška barška – tai jau idėjos kompromitavimas. Postfolkloras reikalauja profesionalumo! Aš manau, kad pati idėja yra nuostabi, bet ją ugdyti reikia labai atsargiai. Mes „Grodi“ galvojame vėl atsigręžti į tradicinį dainavimą: klausomės autentiškų dainininkų balsų ir bandome juos tiesiog kopijuoti. Dabar, klausydamasis dainuojant kokio nors folklorinio ansamblio, nebejauti skirtumo tarp Kuršo „gāro sauciemo“ (pavasarinio dainavimo būdas – R. L.) ar Augšzemės „balso“ (melodija apeiginiams tekstams – R. L.). Nebeliko stiliaus ypatumų, niekas nebežiūri, kaip dainuoja tas kuršis, kokios smulkios latgalio intonacijos. Dabar mes visi dainuojam kažkaip apytiksliai, apveltai, kad tik į tą pusę. Reikėtų taip dirbti, kaip Evaldas Vyčinas arba Pokrovskis Maskvoje – jie įdeda labai daug darbo, bet gauna puikų rezultatą. Tie, kas nesugeba arba neturi laiko, tegul dainuoja tiktai savo regionų dainas, o kai visi viską – tai kas gi iš to gali išeiti.

Aš norėčiau, kad mūsų ryšiai su lietuviais būtų glaudesni. Buvo gerų minčių su Vytautu (Musteikiu) rengti bendrus seminarus – aš kaltas, kad jos neišsipildo – nebenturiu laiko ir jėgų, bet tai nereiškia, kad nebenturiu noro. Dabar vienas mūsų ansamblis iš Latvijos vyksta į Dzūkiją, Marcinkonis. „Balticos“ įrašuose dalyvavo „Vydraga“, bet norėtūsi daugiau pabendrauti ir teoriniu lygiu.

Dainių tauta prisikelia dainuodama

Jonas VAIŠKŪNAS

Kas var dziesmas izdzietāt,	Kas gal' giesmes išgiedoti,
Kas var zvaigznes izskaiīt,	Kas kalbas iškalbėti?
Kas valodas izrunāt?	Kas gal' žvaigždes išskaičiuoti,
Jūras zvīrgzdus izlasīt?	Jūros žvirgždus išrankioti?

LD 38

Prieš 100-ą metų, 1894-aisiais, šviesą išvydo pirmasis latvių dainų tomas.* Krišjanis Baruonas (1835–1923) paukojo didžiąją sąmoningo savo gyvenimo dalį tam, kad parengtų šešis latvių dainų tomas (septynias knygas), 6256 puslapiuose įdėtas 217 966 dainas.¹ Tai bene vienas iš didžiausių liaudies poezijos leidimų pasaulyje. Prisimenant K. Baruoną, nederėtų užmiršti ir jo tiesioginių pagalbininkų – poeto, tautodailininko Fricio Bryzemnieko (1846–1907)² ir Peterburgo pirklio Henriko Visendorfo (1861–1916).

1869 metais, Gamtos mokslų draugijos prie Maskvos universiteto komandiruotas, F. Bryzemniekas rinko latvių tautosaką ir išleido ją trimis knygomis: 1873 metais – liaudies dainas (1118 vnt.), 1881 metais – patarles, mįsles, užkalbėjimus (4110 vnt.), 1887 – pasakas (148 vnt.). Savo darbais F. Bryzemniekas išjudino latvių visuomenę, ir jam, gyvenančiam Maskvoje, iš Latvijos pradėjo plaukti gausus tautosakos srautas.

1878 metais Maskvos latvių šviesuolių, vadinamų „vakarinkais“ (nes rinkdavosi vakarais), būrelis nutaria iš atsiųstos medžiagos atrinktas tobuliausias ir poetiškiausias dainas išleisti gimtąja kalba atskiru leidiniu, skirtu plačiajai visuomenei. Tiesiogiai tuo rūpinosi F. Bryzemniekas ir K. Baruonas.

Tautosakos iš Latvijos plūdo nepaprastai daug. Jos kiekis daug kartų pranoko vieno rinkinio apimtį. Reikėjo imtis daug didesnio darbo – sutvarkyti ir susisteminti visą gautą medžiagą. F. Bryzemniekas atsidėjo propagandiniam darbui: rašė kreipimusis į latvių liaudį, kvietė užrašinėti ir siųsti viską, kas dar išliko atmintyje, tvarkė korespondenciją, ieškojo rėmėjų leidybai. Jam pavyko įkalbinti Peterburgo latvių kultūros veikėją, pasiturintį prekybininką H. Visendorfą, kad tas rūpintųsi leidyba, organizuotų pinigų rinkimą. K. Baruonas užsiėmė atsiųstos tautosakos atranka ir klasifikacija.

K. Baruono, latvių vadinamo „dainų tėvu“, pavardė ne vienam, matyt, siejasi su didžiąją savo gyvenimo dalį skersai ir išilgai po Latviją vaikščiojusio dainų užrašinėtojo įvaizdžiu (toks buvo suomių E. Lenrotas (E. Lönrot), mūsų A. Juška). Betgi K. Baruonas iš savo darbo kambario Maskvoje, o vėliau Rygoje,³ niekur nekėlė kojos. Pačios dainos ėjo pas jį. Išskirtinis reiškinys. Beveik 700 metų pradžin stumta tauta, vedama senųjų dainų, pakyla išsižadavimo iš nebūties žygdarbiui.

* Barons Kr., Visendorfs H. Latvju Dainas. – Jelgava, 1894. – T. 1. Kiti tomai: Peterburga, 1903–1915. – T. 2–6. – Toliau – LD.

Už ežiņas galvu liku
Sargāj savu tēvu zemi;
Labāk manu galvu nēma
Nekā manu tēvu zemi.

Ant eželės galvā dējau
Serg'iau savo tēvų zemē;
Verčiau mano galvā ima
Nekaip mano tēvų zemē

Vadinasi, „dainuojanti revoliucija“ ne vien gražūs žodžiai. Dainių tauta prisikelia dainuodama.

Dziedot dzimu, dziedot augu
Dziedot mūžu nodzivoju,
Ar dziesmam guldīts klūšu
Baltā smilšu kalninā.

LD 3

Giedodams gimiau, giedodams
augau
Giedodams amžių nugyvenau,
Su giesmēm atgulti teks
Baltų smilčių kalnelin.

O juk iki XIX a. antrosios pusės nebuvo visuotinai priimto latvių tautos pavadinimo, etninės žemės nebuvo vieningos net iki Pirmojo pasaulinio karo pabaigos. Senosios latvių dainos ne tik ugdė liaudies tautinę savimonę, bet ir, išsaugodamos gryną senovišką latvių kalbos sandarą, padėjo atsirasti latvių bendrinei kalbai. „Ant šio „Latvių dainų“ pamato galėjo atsirasti ir randasi latvių filologija“, – teigė žymusis kalbininkas Janis Endzelynas.

Latvių dainas labai sunku versti, bet dalis jų išverstos į rusų, vokiečių, čekų, vengrų, prancūzų, ukrainiečių, danų, italų kalbas. Mes, lietuviai, būdami artimiausi latvių giminaičiai, deja, ne ką teturime. O net bendrinį jų dainų pavadinimą – „daina“ – esame pasiskolinę. Tarp kitko, latvių kalboje šio žodžio nebuvo. Latvių dainas XVIII a. septintajame dešimtmetyje taip pavadino Rygoje gyvenęs vokiečių filosofas J. G. Herderis.⁴

Kas gi tos latvių dainos? Kuo jos reikšmingos lietuviui, latviui... baltui? Visam baltam pasauliui? Skaitai, ir užima žadą – lyg iš daugiaaukščio nusklęstum į indoeuropiečių protėvynės sengirę, kurioje pirmas sutiktasis ištartų: „Sveikas gyvas, broli!“ Kokių septynių tūkstantmečių – atrodo, nė nebūta.

Būridi, laiku man dzīvot,
Nedzīvot saulės mūžu;
Ūdeņam, akmiņam,
Tam dzīvot saules mūžu.

LD 27677

Akimirką man gyventi,
Negyventi saulės amžiaus;

Vandenēliui, akmenēliui,
Tam gyventi saulės amžij.

Latvių dainomis vienas iš pirmųjų (1915 m.) nusistebi anglų etnologas R. Harris: „Labai netikėta, kad tiek daug iš neatmenamos praeities galėjo išlikti folklorinėse dainose.“⁵ Darbščiajam indoeuropeistui V. Toporovui seniausios latvių dainos sukelia „beveik“ sustojusio laiko įspūdį. Šios dainos, jo manymu, nėra vien nacionalinis paminklas, jos – pasaulinės kultūros įvykis, nes kitų indoeuropietišku kultūrų aplinkoje jos atrodo kaip laiko aplenkta sritis, ne-lyg koks „draustinis, kuriame su didžiausia ištikimybe praeičiai saugoma daugelis indoeuropiečių epochos praeities liekanų“, kurių tik menki trupiniai išliko kituose mūsų dienas sulaukusių tradicijų seniausiuose paminkluose.⁶

Garsusis F. de Sosiūras (F. de Saussure) po ilgo ir kruopštaus seniausių indoeuropietiškos poezijos pavyzdžių nagrinėjimo prieina išvadą, kad indoeuropietiškos epinės kūrybos branduolį turėjo sudaryti labai trumpi, viena motyvą apdainuojantys ketureiliai. Tai negali nesukelti nuostabos – juk šio, kiek žinoma, latviška medžiaga nesinaudojusio mokslininko išvados stebėtina tinka latviškoms dainoms, mat labiausiai paplitęs jų pavidasas būtent ir yra ketureilis, apdainuojąs vieną motyvą. Dar daugiau, apibendrinamas samprotavimus apie latvių dainų formą, V. Toporovas prieina išvadą, kad jos ne tik ketureiliškumu, bet ir poetine technika daug artimesnės indoeuropietiškajai tradicijai nei ligi šiol manoma. Jo supratimu, latviškos dainos daug tiksliau atkartoja pirminį indoeuropietišką tipą nei senovės graikų ir senovės indų poezijos pavyzdžiai.⁷ Priėjęs prie šių išvadų, V. Toporovas klausia, ar šią, ypač senąją formą atitinka tiek pat senas turinys. Ir, nagrinėdamas vadinamojo pagrindinio mito siužetus latvių dainose, atsako: „Taip!“

Kr. Baruonas.

Dieva dėli klėti cirta
Zelta spāres spārēdami;
Saulės meita cauri gāja,
Kā lapiņa drebēdama.

LD 33754

Dievo sūnūs klētj kirto,
Aukso gegnes genēdami;
Saulės dukra per juos ējo,
Kaip lapelis drebēdama.

Pasak K. Skujeniekio, latvių dainas dėl jų trumpumo ir minties glaustumo kai kas lygina su klasikinėmis japonų miniatiūromis – haikus ir tanka. Folklorinėje plotmėje at- randama tam tikrų panašumų ir su persų rubajatais bei azerbaidžaniečių bajatais. Pobūdžiu, sandara ir vartose- na latvių liaudies dainoms tipologiškai artimi ir indonezie- čių pantunai. Bet ypač stebina jų panašumas į Pavolgio tautų dainas. Neįtikėtina, bet, pavyzdžiui, marių dainos

panašesnės į latvių negu į savo tiesioginių giminaičių – kitų finougrų – dainas.⁸ Gal čia „kalta“ praeityje buvusi artima baltų ir Pavolgio finų kaimynystė. Ypač glaudūs baltų ir finų ryšiai buvę 2-ame tūkstantmetyje pr. Kr. arba bent pirmojoje jo pusėje. Tuo metu į finų kalbas galėjo patekti dabar aptinkamų senųjų baltizmų,⁹ o su jais ir baltišky poetinių formų.

Šiandien nelengva suprasti, kaip tuos trumpučius ketureilius dainuodavo – vieną po kito, kaip šauna į galvą, gliaudydavo, kaip papuola, nelyg saulėgražas?

Dziesmiņ mana, kā dziedama
Ne tā mana pramanīta;
Vecā māte pamācīja,
Aizkrāsne tupēdama.

LD 15

Giesmel mano, kaip (tu) giedama
Ne mano (tu) pramanyta;
Sena motė pamokino,
Užkrosnėj tupėdama.

K. Baruonas nurodo, kad kiekviena trumputė daina yra pilnas užbaigtas kūrinys. Ji trumpa ir talpi, tarsi mįslė ar patarlė. Akivaizdu, kad patarlė, mįslė, pamokymas ar koks nors anekdotas prasmę įgauna tik būdamas dermėje su aplinka, tai yra, pasakytas laiku ir vietoje, pasakytas, kuomet labiausiai reikia, kuomet geriausiai gali būti suprastas ir priimtas širdimi. Tuomet tariami žodžiai, apibendrinami visa, kas vyksta, nuskaidrina, patobulina ydingą kasdienybę. Nuo jos į amžinybę tarsi tiesiamas tiltas, sujungiantis gamtišką ir laikiną išorinio pasaulio „prozą“ su amžinu dvasios gelmės turiniu.

Visas dienas man zināmas,
Trīs dieniņas nezinaāmas:
Dzimstamā, mirstamā,
Tautiņas ejamā.

LD 1174

Visos dienos (gi) man aiškios,
Trys dieneles tik neaiškios:
(Kai) gimstama, mirštama,
Ir už vyro einama.

Palīdz, pusi, man dziedāt,
Palīdz dziesmu darināt:
Es pre tevis tā gulēšu,
Udens cauri, netecēs.

LD 294

Padēk, bernuži, man giedot,
Padēk giesmę padaryt:
Aš prie tavęs taip gulēsiu,
(Net) vanduo nepratekēs.

Galbūt praeityje pavienes trumputes dainas mokėta prasmingai sujungti į epinę visumą. Tuomet paaiškėtų, kodėl neturime baltiško epo. Esame išpuoselėję ikiepi-

nus kūrinis, iš kurių, tarsi iš plytelių, įkvėpti įvykių ir aplinkybių, dainiai augindavę epinius pasakojimus. Bet ilgas epinis kūrinys, matyt, nebuvo ilgam „stingdomas“ atmintyje. Atlikusį savo paskirtį, jį greičiausiai išnarstydavo į ketureilius – tobulai išbaigtus, lengvai įsimenamus...

Kai kas mano, kad į ilgesnius kūrinis epiniai „mikrotekstai“ galėjo būti jungiami derinant juos su proza. Tuo atveju proza naudojama kaip saistančioji medžiaga, tam tikras paaiškinamasis tarpuluoksnis.

Suvokus latvių dainas kaip išbaigtus epinius narelius, kuriais dainius, nelyg stiklo karoliukais ar kaladėlėmis žaisdamas, apsako ir kuria „visą pasaulį“, nuostabą kelia ne šių dainų archaiškumas, o jų „šiuolaikiškumas“ – sugėbėjimas senoviškais priemonėmis išsakyti senas šiuolaikiškas tiesas.

Skaitai, ir smelkia širdį kartų patirtis, išgyvenimai:

Kādēl mana māmuliņa
Nedižana palikusi?
Atdevusi bērniņiem
Visu savu diženumu.

LD 3184

Kodēl mano motinytē
Negalinga pasiliko?
Atidavusi vaikeliams
Visā savo galingumā.

Tek sulīte vakarā,
Iet māmina vecumā;
Steidziet, bērni, jautājiet
No māmiņas padomiņu.

LD 3253

Tek saulytē vakaran,
Ein motulē senuman;
Skubēkit, vaikai, pasiklausti
Iš motulēs patariņu.

Apdziest mana uguntiņa,
Nomierst mana māmufīte;
Ciemāi teku uguntiņas –
Kur tecēšu māmufītes?

LD 3937

Gēsta mano ugnelēlē,
Miršta mano motinēlē;
Kaiman bēgu ugnelēlēs –
O kur bēgsiu motinēlēs?

Jau saulīte zemu, zemu
Māmuliņa tāju, tāju
Teku, teku, nepanāku,
Saucu, saucu nesusaucu.

LD 4352

Jau saulelē žemai, žemai
Motinēlē toli, toli
Bēgu, bēgu, nepaveju,
Šaukiu, šaukiu neprišaukiu.

Visai kitoks dabar mažiau suprantamų mitologinių dainų, sueilivusių ne žmonių, o paslaptinių dievybių gyvenimus, poveikis:

„Latvių dainų“ viršelis.

Saul' sacirta Mėnestiņu
Ar asaju zobentiņu,
Kam atņēma Auseklam
Skoderētu līgaviņņ.

LD 33950

Saulē kirto Mėnesēļ
Su aštriuoju kardeliu,
Kam atēmē Ausekliui
Suderētā žmonytelē.¹¹

Jos atītraukia mus nuo jausmų, nuo išgyvenimų. Telkia mūsų dėmesį, sąmonę, galias į teorinę dievišką sritį... Ar ne taip ir gyvename: esame jausmais ir protu, darbu ir poilsiu, kasdienybe ir šventėmis...

Senolių pramanas – dainos, sakmės, simboliai – gyvas, kol naudojamas nūdienos uždaviniams spręsti. Todėl esame pašaukti ne tik viską surinkti ir, nubraukus dulkes, padėti į tamsias muziejų saugyklas, bet ir visa tai naujai perskaityti! Tik taip pratęsimė paveldo gyvybę. Ir jis netruks atsilyginti – atgaivins jausmus, padės sutelkti jėgas, vėl įžiebs amžiną Dievo ir Visatos paslapčių troškulį.

Kai 1915 metais Pirmojo pasaulinio karo verpetuose mažai kieno pastebėti išėjo paskutiniai penktas ir šeštas „Latvių dainų“ tomai, Aspazija ir J. Rainis iš tremties Šveicarijoje K. Baruonui parašė neužmirštamus žodžius: „Jūs, brangus mūsų patriarcho, būsimosios kartos pirmtakas ir buvusiosios ainis, Jūs sujungėte jų nemirtingumo ratą. Jūs žinote, kad šita tauta, septynis šimtus metų išgyvenusi baimingą vergiją ir negailestingą priespaudą, dabar jau nežus. Mūsų kalbą gali priversti nutilti arba iškraipyti svetimos kalbos, bet ausyse mūsų skambės Jūsų surinktos dainos, rasdamos atbalsį mūsų širdyse. Iš mūsų galima atimti viską, tiktai ne mūsų meilę. Jinai išliks, pereidama iš kartos į kartą, išnešama į tolimus kraštus nelyg šventoji ugnis.

Ir ateis diena, kurią mes linkime Jums išgyventi, kuri sugebės savo saule išdžiovinti visus ašarų ir kraujo srautus. Šita diena jau ateina – mūsų atgimimo diena.

Tegul gi amžinai žaliuoja jauna tauta!“¹⁰

NUORODOS:

1. Latvijos Mokslų Akademijos folkloro sektoriaus rankraščių skyriuje yra dar apie 246000 dainų. 1979 metais Latvijos MA pradėjo leisti platų latvių dainų daugiatomį (numatyta 15 tomų), kuriame bus iš viso apie 1,2 milijono dainų.
2. F. Bryvzemniekas bendro darbo pradžioje K. Baruonui įteikė 54 tūkstančius dainų.
3. K. Baruonas iš Maskvos į Rygą persikėlė 1893 metais.
4. J. G. Herderis 1864–1869 metais, gyvendamas Rygoje, domėjosi latvių liaudies dainomis, rinko jas. J. G. Herderiui priklausė ir pati sąvoka „liaudies daina“ (vok. „Volkslied“).
5. Ivanov V. V. O mifopoetičeskich osnovach latyšskich dain // Balto-slavianskije issledovanija, 1984. – M., – P. 3. – Rusų k.
6. Toporov V. N. K rekonstrukcii odnogo cikla archaičnych mifopoetičeskich predstavlenij v svete „Latvių dainos“ // Balto-slavianski je..., 1984. – P. 37. – Rusų k.
7. Ten pat.
8. Skujeniekas K. Dainų balnas // Lekia mano žirgeliai. – V., 1989. – P. 22–23.
9. Nors dabar mariai gyvena anapus Volgos, atokiau nuo buvusių baltų žemių, tačiau, V. Toporovo bei O. Trubačiovo manymu, seniau jie gyveno ir šiapus Volgos bei galėjo ribotis su baltais. K. Būga taip pat manęs buvus baltų ir marių tiesioginių, kad ir neintensyvių ryšių. Žr.: Zinkevičius Z. Lietuvių kalbos istorija. – V., 1984. – T. 1. – P. 175–176.
10. Ziedonis I. Voploščeni je sudjby narodnoj // Latyšskije dainy. – M., 1986. – P. 23. – Ši citata iš rusų kalbos versta autoriaus.
11. Latvių dainų vertimas – autoriaus.

Apie Japoniją – blaiviai ir iš pirmų lūpų

Japonija, Japonija... Kiek mitų paskleista apie šią šalį, kiek legendų turistams. Neneidamos šių gražių pasakojimų ir įsijautimų populiarioje literatūroje (nes kiekvienas turi teisę pajauti tiek savąją, tiek svetimą šalį individualiai), bandėme įsiklausyti į tai, ką mums, tai yra, Auksulei Čepaitenei, Daliai Rastenienei ir Gražinai Cijunelytei pasakoja iš pirmų lūpų japonas sociologijos daktaras Ryo KODŽIMA, šiuo metu dėstantis Kauno Vytauto Didžiojo universitete. Maža poezijos ir graudenimosi, daugiau – kritikos ir blaivaus požiūrio – sakytume, ši mintis glūdėjo visoje Ryo Kodžimos pasakojimo potekstėje.

Dalia RASTENIENĖ: Ryo, gal prisimenate, kai Jūs apsilankėte pas mus redakcijoje ir mes susipažinome, ir šnekėtelėjome apie šį bei tą, kažkokia proga paminėjau Aziją kaip visumą, specialiai neišskirdama Japonijos. Jūsų reakcija buvo greita – Japonija labai skiriasi nuo Azijos ir t. t. Supratau, kad nors ir daug „apskritai“ žinome apie Japoniją, bet štai imame ir neaktualizuojame jos savitumo, jos išsiskyrimo iš Azijos šalių. Taigi gal ir pataisykime šį mano neapsižiūrėjimą? Japonija ir Azija, Japonija ir Europa, Jūsų požiūriu?

Ryo KODŽIMA: Japonija iš tikrųjų yra Rytų Azijoje. Japonijos kultūrai didelę įtaką darė įvairios ir skirtingos Indijos, Kinijos, Korėjos, taip pat pietinių salų kultūros. Šiuo požiūriu galima sakyti, kad Japonijos kultūra yra Azijos kultūra, kad Japonija yra Azijos šalis. Bet norėčiau pabrėžti ir tokį istorinį faktą: Azija yra susijusi su Europa. Azijoje buvo daug europiečių užgrobtų kolonijų. Apie Europą galima pasakyti, jog tarp jos šalių daug sąsajų, pavyzdžiui – viduramžiais visoms kultūroms bendra lotynų kalba, jog tai – vientisa Europos kultūra. O Azijos kultūra visiškai nėra vientisa. Pavyzdžiui, mes neturime istorinių ryšių su arabų šalimis, tikrų ryšių su Centrine Azija. XVI a. Europos valstybėms kolonizavus daug Azijos teritorijų, natūralus darbo pasidalijimas tarp Azijos šalių buvo visiškai sugriautas. Nuo XVI–XVII a. Azijos šalys vystėsi labai netolygiai, kiekviena savo keliu, todėl ir tą vientisumą sunku beatrasti. Pavyzdžiui, mums Indijos ar Kinijos kultūra atrodo labai egzotiška, net egzotiškesnė už Europos ar Amerikos kultūrą. Taigi Azijos vientisumo stereotipą reikėtų atmesti.

Antra, Japonija tarp kitų Azijos šalių yra unikali tuo, kad vienintelė tapo stipria valstybe. XIX a. pab. – XX a. pradžioje imperialistinė Japonija užėmė net kaimynines šalis. Europos didžiosios valstybės kolonizavo kitas Azijos šalis, bet ne Japoniją. Tailandas irgi liko nepriklausomas, tik netapo įtakinga valstybe. Šiuo požiūriu, palyginti su kitomis Azijos šalimis, šiuolaikinė Japonijos kultūra ir naujoji jos istorija yra unikali. Mes perėmėme iš Europos kultūros, ypač iš Vokietijos, vėliau – iš Amerikos labai daug. Vakarų kultūros